

CİLT 11, SAYI : 10, EKİM 1983

**Türk
sanayicileri
ve
iş adamları
derneği**

görüŒ

GÖRÜŞ (AYLIK YAYIN) EKİM 1983

Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
Sahibi ve Sorumlu Neşriyat Müdürü :

Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
Yönetim Kurulu Başkanı Ali Koçman

Yazı İşleri Müdürü :

Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
Genel Sekreteri Ertuğrul İhsan Özol

Adres : Cumhuriyet Cad. Ferah Ap. 233/9
Harbiye - İST.

Telefon : 146 24 12

Görüşteki yazılar, kaynak olarak, TÜSİAD
GÖRÜŞ'ün belirtilmesi koşuluyla izinsiz kullanıla-
bilir.

Basıldığı Yer : İleri Matbaacılık Basım Yayın

Koll. Şti Tel.: 522 25 77

Bu Sayıda;

Ülkemizde Kâğıt Para - Metal Para Oranları	4
Ülkelerin Rekabet Gücü	7
Avrupa Para Sistemi Ne Durumda	10
OECD Ülkelerinde İşsizlik	14
Robot Kullanıcıları ve Yapımcıları	19
Bilgisayar Sistemlerindeki Akslaklıkların Düzeltilmesi	23
Suudi Arabistan ile Ticari İlişkiler	27
Nile Büyüklüğü Tüketim Kalıplarını Etkiliyor	30
Çocuğun Aileye Ek Maliyeti	32

Ülkemizde Kâğıt Para - Metal Para Oranları

Basına akseden haberlere göre üretimi önemli döviz girdileri gerektiren kâğıt paraların kullanılmasına özen gösterilmemesi neticesi, 1983'ün ilk 7 ayında dolaşımda bulunan 10 ve 20 TL. lık kâğıt paraların yüzde 45'i, 50 ve 100 TL. lık kâğıt paraların yüzde 35'i, 500 ve 1000 TL.'lık kâğıt paraların ise yüzde 33'ü ve 5000 ve 10000 TL. lık kâğıt paraların yüzde 5'i yıpranmaları sebebiyle zamanından önce imha edilmek üzere dolaşımdan çekilmiştir.

Açıklamalarda paralar devlet itibarını simgeleyen belgeler olarak nitelendirilmekte, halkın kâğıt para kullanımı ile ilgili dikkat etmesi gerekli hususlar üzerinde durulmakta ancak, kötü kullanmanın kâğıt paraların ömrünü ne oranda kısalttığı açıklanmamaktadır. Zira, normal yıpranma oranları belirtilmemiştir.

Son yıllardaki hızlı fiyat artışları, dolaşımdaki para miktarında büyük artışlar mey-

dana getirmiştir. Bu arada 1, 2.5, 5, 10 TL. değerindeki madeni paraların satın alma güçleri büyük ölçüde ortadan kalkmış, bunların dolaşımdaki yerleri kâğıt paralara devredilmiştir. Hatta madeni paraların metal değeri satın alma gücünün çok üzerine çıkmış, bu nedenle paraların piyasada toplanıp diğer amaçlarla kullanıldığı görülmüştür. Sanırsızki, sorun fiyat artışlarına paralel olarak 5.000 - 10.000 gibi yüksek itibari değerli kâğıt paralar çıkarılırken 50, 100, 500 TL. lık değerlerdeki madeni paraların çıkarılmasının gecikilmesinden kaynaklanmaktadır.

Yıpranma oranlarının yüksek olduğu 50, 100, 500 TL. lık kâğıt paralar yerine ya da onlarla birlikte bu değerlerde madeni paraların basılması daha fazla bekletilmemelidir. Örneğin İngiltere'de en yüksek değerdeki madeni para yarım sterling Türk parası değeri yaklaşık 180 TL., ABD'nde 1 dolar ve 50 sent madeni paralar yanında Türk parası değeri yaklaşık 60 TL. sı olan 25 sent madeni para dolaşımdadır.

Yüksek değerde madeni paraların süratle çıkarılması kâğıt paraların yıpranmaları sebebiyle uğranılan kayıpları hızla azaltabilir.

Bu konuda çek kullanımının yaygınlaştırılması üzerinde de ısrarla durulmalıdır. Batı ülkelerinde yaygın kullanım imkânı bulan çek sistemi daha ziyade kâğıt paralar kullanımını etkilemekte ve kâğıt para baskı masrafları otomatikman azalmaktadır.

Çek kullanımı nakit taşıma ihtiyacını azaltacağı gibi vergi kaçakçılığını da müşkül hale getirir, ayrıca bankaların ve mali aracı kuruluşların likiditelerini olumlu tarzda etkiler. Kâğıt para kullanımının halkın alışkanlıkları dışında çeşitli boyutları olduğunu gözden uzak tutmamak lâzımdır.

Ülkelerin Rekabet Gücü

Bir ulusal ekonominin rekabet gücü hemen bütünüyle işletmelerin canlılığına bağlıdır, ama işletmelerin rekabet gücünün bir ülkenin genel durumundan ve hükümet politikalarından soyutlanamayacağı herkesce kabul edilmektedir. Cenevre'de bağımsız bir kuruluş olan Avrupa İşletmecilik Forumu tarafsız bir gözle, ülkelerin rekabet kapasitelerinin ne gibi etkenlere bağlı olduğunu cevaplamaya çalışmıştır. Bir ülkenin genel rekabet kapasitesinin gelişmesinde kullanılabilecek 10 ana etken dört yıllık bir değerlendirme sonucunda oluşturulmuştur. Bu etkenler :

- 1) Ekonominin dinamizmi (makro ekonomik ortam 25 ölçüt)
- 2) Endüstriyel etkinlik ve üretim maliyetleri (işgücü maliyeti, verimlilik, 35 ölçüt)
- 3) Piyasa dinamizmi (pazarlamada ekspertiz, piyasa boyutları, 20 ölçüt)
- 4) Mali sistemin dinamizmi (sermayenin kullanılabilirliği, işletmelerin mali kaynakları 24 ölçüt)

- 5) İnsan kaynakları (öğrenim derecesi, iş-gücünün yapısı, 33 ölçüt)
- 6) Devletin rolü (müdahale ve destek, 15 ölçüt)
- 7) Doğal kaynaklar ve altyapı (taşımacılık, haberleşme, 21 ölçüt)
- 8) Dışa açıklık (dış ticaret konusundaki tutumlar ve yatırımlar, 35 ölçüt)
- 9) Geleceğe açıklık (araştırma ve geliştirme, gelecekteki gereksinmelere uyum, 18 ölçüt)
- 10) Genel görüş birliği ve sosyo-politik istikrar, 19 ölçüt)

Bu 245 nitel ve nicel ölçütler içersinde yalnızca 15'inin ücretler ve çalışma verimiyle ilgili olması ilginçtir. Ayrıca bu çalışmada geleceğe yönelime ayrı bir önem verilmiştir. Japonya geleceği en iyi biçimde hazırlamakta ve bu konuda başı çekmektedir. Japonya'yı İsviçre ve Federal Almanya izlemekte, Hollanda yedinci, Belçika sekizinci, Fransa onbirinci, İngiltere onyedinci, İtalya onsekizinci ve Yunanistan yirminci gelmektedir. Dışarıya yönelimde ise, ilk üç sırayı Japonya, Hollanda ve İsviçre almaktadır. Bu ülkeleri İngiltere, F. Almanya, Belçika - Lüksemburg izlemektedir. Görüş bir-

liği ve sosyo ekonomik istikrar konusunda ise İsviçre başta, İtalya ve Yunanistan'ın en sonda yer alması bu etkinin önemini göstermektedir.

İzlanda dışında OECD üyesi yirmilike ülkenin Avrupa İşletmecilik Forumu'nun ölçütleri açısından incelenmesi dört ülkenin egemenliğini ortaya çıkarmıştır. Açık farkla önde giden Japonya'yı İsviçre izlemekte, daha sonraysa ABD., F. Almanya gelmektedir. AET'nin on üyesinden sekizi, yarışmacılık sıralamasında mütevazi sıralarda yer almaktadır. Japonya uluslararası rekabet sıralamasının en büyük galibidir. İsviçre'nin önünde birinci olarak üçüncü yılını doldurmaktadır. ABD üçüncü sırada olmasına karşın Avrupa için önemli bir rakiptir. F. Almanya ise, üç yıldır dördüncü sırada yer almakta, performansı da düşmektedir. Alman sanayii sistem olarak yorulmaya yüz tutmuştur. Hollanda ise, verimlilik ölçütleri bakımından zirveyi zorlamakta, diğer konularda da başarılı sonuçlar almaktadır. İngiltere, Fransa ve İtalya rekabet sıkıntısı çeken üç büyük sanayileşmiş ülkedir.

Avrupa Para Sistemi Ne Durumda?

Büyük eleştirilere rağmen Avrupa Para Sisteminin uluslararası ekonomik ve finansal duruma katkıda bulunduğu tartışılmaz bir gerçektir. Ticaret ve para düzenlemeleri arasındaki tamamlayıcılık ve Avrupa çapında bir birleşmenin halâ vazgeçilmez olması bu sistemin gerçekleşmesini ve yürürlükte kalmasını zorunlu kılan iki faktördür. Birinci faktör, 1940'larda GATT ve IMF bazında yeni bir düzenin yaratılışı koşullarını sağlamıştır. Ancak, Bretton Woods'un sabit-kur sisteminin iflas etmesinden sonra ve Avrupa'daki farklı enflasyon oranları göz önünde tutularak Avrupa Para Sistemi oldukça şüphe ile karşılanmış ve sistemin kısa ömürlü olacağı tahmin edilmiştir.

4 yıllık uygulamadan sonra ortaya çıkan sistemin şu iki özelliği onu Bretton Woods'dan ayırmaktadır:

1) Merkezî kur oranları ile ilgili kararlar gerçekten ortak karar mahiyetindedir. Tek

tek alınan kararların çok taraflı onaylanması bahis konusu değildir.

Para komitesinde teknik müzakereler tarım sektöründeki fiyat müzakereleri kadar çetin geçmektedir. Hiç bir ülke kendi kararını empoze edememektedir.

2) Parite değişiklikleri durumunda ekonomi politikasının diğer bölümlerinde de önemli değişimler görülmektedir.

Genelde pariteler değiştiğinde, tam uyumdan kaçınılmıştır. Fiyat artışlarının para artışına uyum sağlamaması sebebiyle iç para politikası kısıtlayıcı mahiyet taşımaktadır. Bu şekilde döviz kuru politikası fiyat ve maliyet trendlerindeki farklılıkları tamamiyle kapsamamaktadır. Parite değişmelerinin ise kuvvetli ve zayıf paralar arasında dağıtımını sebebiyle Avrupa Komisyonu'nda kuvvetli paraların revalüe edilmesi ve zayıf paraların uyum sağlaması gibi bir görüş belirmiştir. Bu görüş Bretton Woods' un asimetrik parite değişmesinden oldukça farklılık göstermektedir.

Herhangi bir döviz kuru sisteminde olduğu gibi, Avrupa Para Sistemi de ticaret ve stabilizasyon politikaları cephesinde etkindir. Ticarete koruyucu tedbirleri en azına getirmek amaçlanır. Ayrıca döviz kurunun a-

şığı veya yukarı değışmelerinin önlenmesi için çalışır. Stabilizasyon politikası olarak sistem, döviz kuru ve makro politikalar arasındaki ilişkiyi optimize etmeye çalışır.

Avrupa Para Sisteminin ülkeler arası uzlaşma sağlamanın bir sebebi üye ülkelerin sistemin kendi iç politikalarına müdahale etmelerine izin vermelerine bağlanabilir.

Para ve maliye politikasının tamamen ulusal egemenliğe bağlı kalması, buna karşılık, ticaret ve sermaye hareketlerinin komisyon yetkisinde kalışı belli bir uyumsuzluk kaynağı olmaktadır. Bu nedenle Avrupa Para Sistemi devamlı dağılma riskine maruzdur. Fransa 2 defa bu kapıyı zorlamıştır.

Bazı kritiklere göre üye ülkeler arasında fiyat ve maliyetlerin farklı olması sebebiyle sistem başarısızdır ve genelde Avrupa Para Sistemi parasal istikrarın yeniden kurulmasını sağlayamamıştır. Fiyat ve maliyet farkları daha da fazlalaşmıştır.

Bu kriterlere karşı şöyle bir savunma yapılabilmektedir: Fiyat ve maliyetlerin farklılıkları Avrupa Para Sisteminden önce de

mevcut olmuş olup sistem kurulduktan sonra da görülmüştür. Ayrıca Avrupa Para Sistemine dahil olmayan ülkelerde de döviz kurlarında dengesizlik söz konusudur. Sisteme dahil olan ülkelerde ise zayıf paraların daha fazla bir uyuma zorlanması ve döviz kuru değişmelerinin azaltılması yoluyla himayecilik eğilimleri azaltılmıştır. Döviz kuru değişmelerinin azaltılması ortak pazar ticari ilişkilerini olumlu olarak etkilemiştir. Avrupa Para Sistemi olmasa idi şüphesiz ortak pazarın ekonomik durumu daha kötü olabilirdi.

OECD Ülkelerinde İşsizlik

1980'lerin son 5 yılında hergün yeni 20.000 iş yaratılırsa OECD ülkelerinde işsiz sayısının 1979'da 19 milyon olan seviyesine inebileceği hesaplanmıştır. İşgücünün 1984-89 yılları arasında 18-20 milyon kişi artacağı ve 1984 yılında 34-34 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir. Böylece işsizliğin daha fazla yükselmemesi için 20 milyon, 19 milyonun üstüne çıkmaması için 15 milyon yeni işe ihtiyaç vardır.

İşsizlik dinamik bir şekilde birbiri ile ilişkili içinde olan devresel ve yapısal işsizlikten oluşmaktadır. Devresel işsizlik toplam ekonomik faaliyetlerin düştüğü zamanlarda ortaya çıkar ve ancak resesyondan çıkıldığında azaltılabilir. Yapısal işsizlik ise işgücü arzı ve talebi arasında süregelen bir uygunsuzluğu gösterir ve ancak işgücü piyasasının işleyişini düzeltmek ve istihdam yaratıcı yatırımları teşvik etmek ile

azaltılabilir. Makro ekonomik ve bazı yapısal politikalar, hernekadar etkileri farklı dönemlerde hissedilirse de birlikte uygulanmalıdırlar. Makro politikalar daha ziyade kısa vadeli dir. Yapısal politikalar ise uzun vadeli ve kalıcıdır.

Başarılı yapısal politikalar işgücünün becerilerini ve coğrafi hareketliliğini arttırdığı ve daha fazla sermaye oluşumunu teşvik ettiği için makro politikaları tamamlarlar. Böylece sürekli enflasyonsuz gelişme için gerekli ana şartları hazırlarlar.

Enflasyonu arttırmadan yapısal ve devresel işsizliği azaltmak için uygulanacak politikalarda bazı noktalar gözönüne alınmalıdır. Bunlardan biri işgücünün istihdam ve ürünlerin kompozisyonundaki yapısal değişikliğe ayak uydurmasını sağlayacak şekilde işgücü piyasası ile ilgili politikaların geliştirilmesidir. İkinci olarak özellikle Avrupa'da yapısal işsizliğin artması reel işgücü maliyetinin, işgücü verimliliğinden daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum tersine çevrilmelidir. Üçüncü bir nokta uzun vadede gençler ve orta yaşlılar arasında işsizliğin neden olduğu ciddi yapısal problemlerin haline önem verilmelidir. Diğer bir nokta iş saatlerinin yeniden

ayarlanması ile ilgilidir. Böyle bir uygulamanın istihdamın daha adil dağılımını sağlayacağı iddia edilmektedir. Son olarak da toplu sözleşmelerin bazı durumlarda yüksek ücretler ve fiyatlar yerine daha fazla üretim ve istihdama yol açabileceği göz önüne alınmalıdır.

OECD bölgesinde işsizlik 1980 yılının başından beri daha kötüye gitmiştir. 1973 yılında yüzde 3.2 olan işsizlik oranı, 1975'de birinci petrol şokundan sonra hızla artmış ve yüzde 5.2 ye (17.4 milyon kişi) yükselmiştir. 1979'a kadar sabit kalan bu oran ikinci petrol şoku ile birlikte sürekli yükselmiş ve 1981 yılında 24 3/4 milyon kişiye ulaşmıştır. Son tahminler bunun 1982'de 30 milyona (yüzde 8.1) yükseldiğini göstermektedir. Belli başlı 7 endüstrileşmiş ülke ile birlikte Avustralya, Finlandiya, Norveç, İspanya ve İsveç'te ise gençler arasında işsizlik artarak 1982 yılında 10.5 milyon olmuştur. 1982 yılında ise 12 ülkede bu sayı 11.5 milyona yükselmiştir.

İŞSİZLİK ORANLARI¹

(Toplam işgücünün yüzdesi)

	1970	1973	1975	1979	1980	1981	1982
Avustralya	1.6	2.3	4.8	6.2	6.0	5.7	7.1
Avusturya	1.4	1.1	1.7	2.1	1.9	2.5	3.5
Belçika	2.1	2.8	5.1	8.4	9.0	11.1	13.0
Kanada	5.6	5.5	6.9	7.4	7.5	7.5	10.9
Danimarka ²	0.7	0.9	4.9	6.0	6.5	10.3	....
Finlandiya	1.9	2.3	2.2	6.0	4.8	5.2	6.1
Fransa	2.4	2.6	4.1	5.9	6.3	7.3	8.0
Almanya	0.8	0.8	3.6	3.2	3.0	4.4	6.1
Yunanistan ²	4.2	2.0	2.3	1.9	2.8	4.1	....
İrlanda ²	5.8	5.9	6.4	6.1	6.1	8.9	10.7
İtalya	5.3	6.2	5.8	7.5	7.4	8.3	8.9
Japonya	1.1	1.3	1.9	2.1	2.0	2.2	2.4
Hollanda	1.0	2.2	3.9	4.1	4.7	7.0	9.6

Yeni Zelanda ²	0.2	0.2	1.9	2.2	3.7	....
Norveç	1.6	1.5	2.0	1.7	2.0	2.6
Portekiz ²	....	....	8.1	7.6	8.1	....
İspanya	2.4	2.5	8.5	11.2	14.0	15.9
İsveç	1.5	2.5	2.1	2.0	2.5	3.1
İsviçre ²	....	....	0.3	0.2	0.2	0.4
Türkiye ²	12.0	12.1	13.6	15.0	16.3	....
İngiltere	3.1	3.2	5.6	7.0	10.7	12.5
ABD	4.8	4.8	5.7	7.0	7.5	9.5
7 Büyük Ülke	3.2	3.4	5.0	5.6	6.5	7.9
OECD Avrupa ³	3.3	3.6	5.6	6.1	7.9	9.3
Toplam OECD ³	3.0	3.2	5.1	5.8	6.7	8.1

1) Danimarka, Yunanistan, İrlanda, Yeni Zelanda, Portekiz, İsviçre, Türkiye dışındaki ülkelere ait veriler standart işsizlik oranıdır. Bu oran milli kaynaklara göre yayınlanan oranlara göre uluslararası karşılaştırmalar için daha uygundur.

2) Milli tanımlara dayanan milli veriler

3) Standart işsizlik oranı olan ülkelere ait bilgilere göre.

Robot Kullanıcıları ve Yapımcıları

İmalat sanayiinde nakit sıkıntısı ve kâr oranlarındaki düşüşler devam ettikçe otomasyonun çok ileri düzeye ulaştığı makinelere daha fazla yatırım yapılmaktadır. Böylece insan müdahalesini minimuma indiren, bilgisayarlarca kontrol edilen makinelerin ve endüstriyel robotların sanayide kullanımı artmıştır. Robotlara olan talep son zamanlarda üretkenliğin azalması, rekabetin özellikle otomobil, elektrik mühendisliği ve makine yapımı sahalarında iyice artması ile iyice yükselmiştir. Şirketler, robotlar sayesinde yüksek kalitede mallar üretme ve bunu devam ettirme imkanına sahiptirler. Ayrıca robotlar insan işgücüne oranla daha ucuz olduklarından iyi bir yatırım olarak görülmektedirler. Diğer yandan çalışma koşullarının ve güvenlik standartlarının yükseltilmesi konuları da gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Bu nedenle, robotların sağlığa zararlı, pis ve tehlikeli işlerde kullanılabilmeleri bir avantaj olarak görülmektedir.

1982 yılında programlanabilen robot sayısı 31.000'ne ulaşmıştır. Bunların yüzde 42'si Japonya'da, yüzde 20'si ABD'nde yüzde 25'i ise Avrupa'dadır.

Pek karmaşık yapıda olmayan robotların fiyatı gün geçtikçe düşmektedir. Beceri seviyesi daha üstün olanların fiyatının ise arttığı görülmektedir. Robot kullanımına karar vermeden önce direkt maliyetlerin yanısıra kuruluş masrafları da gözönüne alınmalıdır. Bunlar çeşitli aksesuarlar, indirekt işgücü maliyetleri, bakım masrafları ve bazı hallerde çalışma alanlarının yeniden düzenlenmesidir. Kuruluş masrafları çalışma alanlarının yeniden düzenlenmesidir. Kuruluş masraflarının bazen robotun esas maliyetini 4 - 2.5 kat aştığı görülmektedir.

Maliyet dışında teknik bilginin yeterli olmaması veya robotların sağladığı fırsatların iyice anlaşılabilmesi bu makinelerin kullanımını sınırlamaktadır. Diğer yandan, Japonya örneğinde olduğu gibi yurt içinde robot imal edilebilmesi o ülkede kullanımı da önemli ölçüde arttırmaktadır. Endüstriyel robotlar sadece üretkenliği değil, imalat işlemlerinin organizasyonunu ve çalışma metodlarını da etkilemektedir. Üretkenliğin artması da doğal olarak birim

maliyetlerinin azalmasına ve kalitenin artmasına neden olmaktadır.

Diğer yandan robotlar sayesinde sadece işgücü maliyetleri değil materyal maliyeti (hatalı mal üretilmemesi nedeni ile hammadde israfı azalır), stok maliyeti (eksilen stokların yenilenmesi için geçen sürenin kısa olması) ve sermaye maliyeti (robotlar yeniden programlanabilir ve daha az yer kaplar) de azalmaktadır.

Robotlar bazı işlerde işgücünün yerini alabilir. Fakat eğer işçiler daha fazla beceri isteyen işler yaratılıp bunlara kaydırılırsa genel olarak aynı istihdam seviyesi muhafaza edilebilir. Esnek bir otomasyon uygulayan fabrikalarda üretkenlik, rekabet ve bunun sonucu olarak üretim artar. Bunun aksi durumlarda ise fabrikanın işgücünde bir azalma olur. Hernekadar robotların kullanımını fabrikalarda istihdamın azalmasına neden olabilirse de tüm ekonomi için böyle bir durum söz konusu olmayabilir. 1985 yılına kadar robotlar nedeni ile etkilenenlerin oranı İsveç'te yüzde 1.5, Almanya ve ABD'nde yüzde 0.4, Fransa ve İngiltere'de yüzde 0.2'nin altındadır. 1990'larda bu oranların yaklaşık bir misli artması beklenmektedir. Diğer yandan üretimde bu tip yeni teknik-

lerin uygulanmaması sonucu uluslararası rekabette yenik düşüleceğinden istihdam, otomasyonunun geniş çapta uygulanması durumuna oranla daha fazla olumsuz yönde etkilenecektir. Bu nedenle yeni teknolojiler uygulamak veya ekonominin uluslararası rekabette pozisyonunun bozulması ve imalat faaliyetlerinin azalması arasında bir seçim yapmak gerekir.

İmalat Sanayiinde her 10.000 kişiye düşen robot sayısı şöyledir:

	1974	1978	1980	1981
İsveç	1.3	13.2	18.7	29.9
Japonya	1.9	4.2	8.3	13.0
Almanya	0.4	0.9	2.3	4.6
ABD	0.8	2.1	3.1	4.0
Fransa	0.1	0.2	1.1	1.9
İngiltere	0.1	0.2	0.6	1.2

Bilgisayar Sistemlerindeki Aksaklıkların Düzeltilmesi

Bugün birçok firmada kullanılan finansal bilgisayar sistemlerinin modasının geçtiği, yeterince esnek olmayıp, yerine getirilmesi beklenen fonksiyonlar için yeterli olmadığı belirtiliyor. Bilgi sistemlerindeki çeşitli problemler ve eksiklikler iki konuda toplanmaktadır: 1) İşin yapısı ile ilgili sorunlar; 2) Veri sistemi ile ilgili sorunlar.

ABD ve diğer ülkelerde yüzlerce yönetici ile yapılan görüşmeler sonucunda belirlenen belli başlı problemler ve bunların çözümleri şöyle özetlenebilir:

1) İşin yapısı ile ilgili sorunlar:

a) Modası geçmiş sistemler kullanmaktan kaçınılmalıdır: İncelenen sistemlerin çoğu 10 - 15 sene önce kurulmuştur. Şirketler o günden bu yana 4 - 5 kat büyüdüğü halde sistemde herhangi bir yenilik ya-

pılmamıştır. Bu nedenle günün ihtiyaçlarına cevap verememektedir. İstenen işlerin gerçekleştirilebilmesi için teknolojinin oldukça kısıtlı olduğu sırada kurulmuş sistemlerin yeni dizayn edilmiş modern sistemlere entegre edilmeleri gerekmektedir.

b) Yöneticilerin veri ihtiyaçları karşılanmalıdır: Bugünkü finansal sistemler genellikle çok fazla veri tabakaları ve dosyalama işlemleri gerektirmektedir. Bazı şirketlerde veri depolama işlemleri ile uğraşanlar gereksiz bilgileri elemek için veriyi sürekli kontrol ederler. Esas problem «karar verme» seviyesinde bulunan kişilerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde verilerin tanımlanmasıdır. Veri işlemlerini yapanlar, yöneticilerin ihtiyaçlarını tam anlamıyla bilemediğinden yöneticiler kendi ihtiyaçlarını belirlemelidirler.

c) Konsolidasyon durumunda esneklik olmalıdır : Şirkette reorganizasyon olduğunda, buna uyum sağlayabilecek bir yapı olmalıdır. Eğer bir şirket başka bir şirket ile birleşirse ne olur? Yeni gelenin mevcut sisteme intibakı birçok durumda oldukça fazla gayret isteyeceğinden sistemin böyle bir durumda herhangi bir sorun çık-

maması için yeterli esnekliğe sahip olması gerekmektedir.

d) Finansal bilgiler, birimsel bilgilerle birleştirilmelidir. Aşağı yukarı tüm sistemlerde finansal durum dolar cinsinden belirlenmektedir. Ancak bugünkü koşullar (enflasyon, döviz dalgalanmaları) altında şirketin operasyonları finansal veri ile birim gösteren verilerin (saat, ton, vs.) entegrasyonunu gerektirmektedir.

2) Veri sistemi ile ilgili problemler :

a) Değiştirilmesi güç bir yapıdan kaçınılmalıdır : Birçok sistemin veri yapısı esnek olmadığından, yeni sisteme geçerken büyük sorunlar çıkabilir. Eski ve katı sistemleri değiştirmek ve bunları günün teknolojik gelişmelerine göre ayarlamak, yeni bir finansal sistem geliştirmekten daha güçtür. Bu nedenle veri depolama sistemlerinin artan ihtiyaçları karşılayabilecek şekilde düzenlenmesi gerekir.

b) Entegre sistemler geliştirmelidir : Eski sistemler entegre olmayıp, bireysel üniteler halindedir. Örneğin, alacaklılar ve borçlular sistemi ile ilgili bilgiler otomatik olarak birbirleriyle ilişkili değildir. Çeşitli yan sistemlerden alınan bilgiler toplanır ve yeneden detaylı bir rapor hazırlanması için

bilgi-sayar sistemine verilir. Bilgi sistemlerinin geliştirilmesinde daha yeni metod ve teknolojilerin kullanılması, çeşitli bilgilerin birbirleriyle entegrasyonunun sağlanması bu gibi lüzumsuz işlemleri önler.

c) Doğruluğu sağlama : Finansal bilgiler çok çeşitli olup, veriye ulaşmak oldukça güçtür. Ayrıca bilgilerin haftalık veya günlük olması, bunları senkronize etmeyi ve doğru raporların hazırlanmasını güçleştirmektedir. Bugünkü teknoloji yönetimin karar vermesini kolaylaştıracak her formatta doğru veri verebilmektedir.

Bütün bunların yanısıra bir sistem kurulurken bunu kullanacak olanların sistemden sorumlu olmaları sağlanmalıdır. Kullanıcılar sistem ile sürekli ilişki içindedirler ve esas fonksiyonları onlar belirlerler. Bu nedenle şirketin her seviyesinde kullanıcılar sistem hakkında bilgi sahibi olmalıdırlar. Ayrıca sistemi kurarken bir tek metodoloji kullanılması tüm gerekli faaliyetlerin yeknesak olması, çalışanların bunu anlayabilmeleri açısından önemlidir.

Suudi Arabistan ile Ticari İlişkiler

Son zamanlarda büyük bir artış kaydeden Suudi Arabistan ithalatının en büyük özelliği ulaşım araçları, makine, yedek parçaları ve elektrikli araçlar vs. gibi yatırım mallarının toplam ithalatın yüzde 40'ını kapsamasıdır. Bunun yanısıra geniş çapta yiyecek, giyecek ve dayanıklı tüketim malları da ithal etmektedir. Maddi olanakları ve potansiyeli büyük açık pazar niteliğinde olan Suudi Arabistan pazarından tüm ülkeler pay alabilmek için büyük çaba sarfetmektedir. Bu nedenle ihracatla ilgili kişilerin önceden rakip mallar hakkında fikir sahibi olmaları iyi sonuç vermektedir. Tanınmış firmalarla işbirliğine girmek pazar yaratmak için çok önemlidir. Ayrıca firma elemanlarının Araplarla işbirliği yapmaları pazar tanıma açısından yararlıdır.

Suudi Arabistan liberal bir ticaret politikası uygulamaktadır. Domuz eti, afyon, uyuşturucu maddeler, alkollü içkiler, oyun kağıdı, elmas ve heykel dışında tüm mad-

delerin ithali serbesttir. Harçlar genellikle «ad valorem» sistemine göre tahsil edilir. Tarımsal teçhizat, buhar kazanları, lokomotif ve çeşitli makineler, dökme demir - çelik ve benzeri metaller, kâğıt gübre ve kimyevi maddeler, canlı hayvanlar, balık, süt mamülleri ve sebzeler gümrük vergisinden muaf tutulurlar. Ayakkabı, çeşitli mefruşat, bazı reçineler ev ve mutfak eşyaları ve bazı yiyeceklere yüzde 20 gümrük vergisi uygulanmaktadır.

Suudi Arabistan'a taze meyve ve sebze ithalatı serbest olup herhangi bir engel bulunmamaktadır. İthal edilen Türk menşeli meyve ve sebzelerin yarısına yakın bir kısmı Ürdün, Suriye ve Lübnan'dan reexport edilmektedir.

İthalat, toptan ve perakende ticarete özel sektör hakimdir. Resmi dilin Arapça olmasına karşılık İngilizce yaygın olarak kullanılmaktadır. Ticaretle uğraşanlar ve işadamları çoğunlukla İngilizce bilmektedirler. Hernekadar görüşmelerden önce randevu alınması gerekli ise de Suudi Arabistanlı işadamları randevularına sadık değildir. Randevu alırken namaz vakitlerine de dikkat edilmesi gerekmektedir.

Büyük kuruluşlarla iş yapacakların iyi gi-

yinmiş olmaları olumlu karşılanmaktadır. Suudi Arabistan'da iş üstlenmek isteyen veya malarını ihraç etmek isteyenlerin lisan bilmesi, yabancı dille yazılı firmasını tanıtıcı bir katalog, broşür ve malını tanıtan numunelerini yanında bulundurması gerekmektedir.

Suudi Arabistan'da yatırım yapmak isteyen gerçek ve tüzel kişiler müsaade almalıdır. Bu müsaadenin alınması ile yabancı sermaye zekat hariç beş yıl gelir ve şirket vergisinden muaf tutulur. Yabancı sermaye Suudi Arabistan uyruklu olmayan bir şahıs veya şirketin sahip olduğu nakit para, döviz, hisse senetleri, kambiyo senetleri, tahviller, ticari senetler, adi senetler, çekler, makinalar, teçhizat, yedek parça, hammadde, mamul madde, nakil vasıtaları, patent hakları, ticari markaya vb. yatırım yapılmasıdır.

Yabancı sermaye, iktisadi gelişme projelerine yatırılmış, yabancı teknik ve tecrübeyle donatılmışsa ve sanayi ve elektrik Bakanı'nın onayından geçmişse yabancı sermaye yatırım kanununun sağladığı haklardan yararlanabilir. Petrol ve madencilik sahalarında yabancı sermaye kabul edilmez.

Aile Büyüklüğü Tüketim Kalıplarını Etkiliyor

Tek kişilik ailelerin, daha doğrusu yalnız başlarına yaşayan kişilerin sayısı Avrupa'da gitgide artıyor. Örneğin 1960 - 1980 arası Hollanda'da yalnız yaşayanların oranı yüzde 12'den yüzde 19'a, Fransa'da 19'dan yüzde 24'e, İsviçre'de yüzde 14'ten yüzde 29'a ve İsveç'te yüzde 21'den yüzde 33'e çıkmış. Fransız Ulusal Demografi Enstitüsü'nün verdiği bu rakamlara göre ise artış nedeninin esas kaynağı boşanmalara dayanıyor. Fransa'da 1962 ile 1982 arasında boşananların sayısında yüzde 144 oranında bir artış izlenirken, 20 yaşından büyük bekârların oranındaki artışın yüzde 24 ve ölümlerden dolayı dul kalan kişilerin sayısında ise sadece yüzde 7 oranında bir artışın olduğu saptanmıştır. Sadece Fransa'da 1981 yılında «tek» kişilik aile sayısının 4.7 milyon olduğu ve ekonomik gelişmenin olumlu bir yöne girmesi halinde anne ve babalarıyla oturan 25 yaşının altında ve yüzde 30'ununda işsiz olduğu bir kitlenin müstakil evlere geçmeleri beklenmektedir ki bu da potan-

siyel bir ekonomik gücü ifade etmektedir. Tek kişilik ailelerin ekonomiyi etkilemeleri çok çeşitli yönleriyle belirginlik kazanmaktadır. Örneğin «stüdyo» denilen küçük mesken türlerine duyulan ihtiyaç artmaktadır. Bu meskenler ise değişik bir inşaat tarzı ve küçük alanda daha fazla sıhhi tesisat, mutfak malzemesi vs. gibi talepleri beraberinde getirmektedir. Kullanılacak ev aletlerinin, tek kişilik ailelere çeşitli hizmetler verebilecek yeni türde bir tüketici kitlesinin giderek ekonomik bir güç olarak önem kazandığı anlaşılmaktadır.